

Parlagi sas (*Aquila heliaca*) fészkelése a Mosoni-síkságon

Nesting of Imperial Eagle (*Aquila heliaca*) on the Mosoni Plain

VÁCZI MIKLÓS

1. Bevezetés

A parlagi sas világviszonylatban veszélyeztetett faj, Európának csak a keleti felén, valamint belső Ázsia egyes területein fordul elő. Állománya mindenütt csökkenő, csupán a Kárpát-medencei populáció mutat növekedést (Haraszthy, 2000). A legközelebbi költőpárok a nyugat-szlovákiai Kis-Kárpátokban élnek, az innen származó fiatal madarak népesítették be a környező sík vidéket Csehországban és Ausztriában is, ahol 1998 óta költ a magyar határ közvetlen közelében (Ranner, 2006). Az ezredforduló után egyre gyakrabban jelent meg a Mosoni síkságon, majd a délebbre fekvő hansági területeken is.

2. A vizsgált terület

A Mosoni-síkság Északnyugat-Magyarországon, a Kisalföld északi részén helyezkedik el, nyugatról az ausztriai Parndorfi-fennsík, északról és keletről a Szigetköz, délről a Hanság határolja. Zömében teljesen sík, intenzíven művelt nagytáblás mezőgazdasági terület, mezővédő erdősávokkal tagolva. Hegyeshalom és Mosonszolnok térségében a Nyugat-magyarországi Egyetem és a Lajta–Hanság Rt. által működtetett fogoly-, illetve tűzokvedelmi területek találhatóak, ahol a kevésbé intenzív művelés hatására több, eredetileg pusztai élőhelyekhez kötődő állatfaj is kedvező életfeltételeket talált.

3. A felmérés módszere

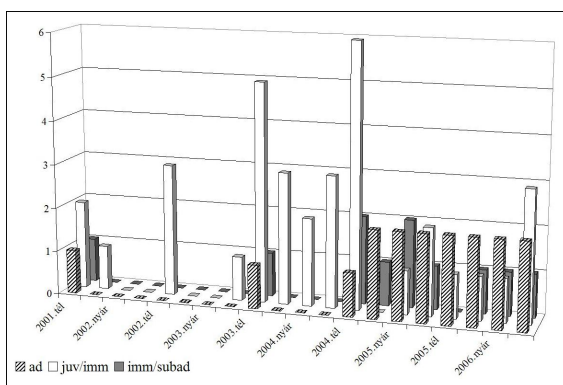
A ragadozómadarak, különösen a nagytestű állandó fajok vizsgálata a rendszeres szinkronmegfigyelésekkel a leginkább célravezető. Így 2000 óta minden januárban – a szomszédos osztrák és szlovák kollégákkal közösen – téli, majd március–április folyamán tavaszi szinkronszámlálásokat tartunk. E megfigyelési módhoz megfelelő, lehetőleg napos és csak enyhén szeles időjárással bíró napon választunk ki legalább három, ragadozómadarak által gyakran látogatott területet megfigyelőhelynek, ahol 9 és 16 óra között távcsöves megfigyelést végzünk. Ezen időszak alatt az összes látott fajt felírjuk a hely, időpont és viselkedés (repülési irány) megjelölésével, majd a nap végén a különböző megfigyelőpontok adatainak összevetésével kapjuk meg az eredményt.

Ezenkívül fészkelési időben a ragadozómadarak és a tűzok állománymonitoringjához kapcsolódóan rendszeres (heti) területbejárásokat végzünk standard megfigyelőpontok érintésével, ahol távcsöves megfigyeléssel vesszük számba a megfigyelt fajokat.

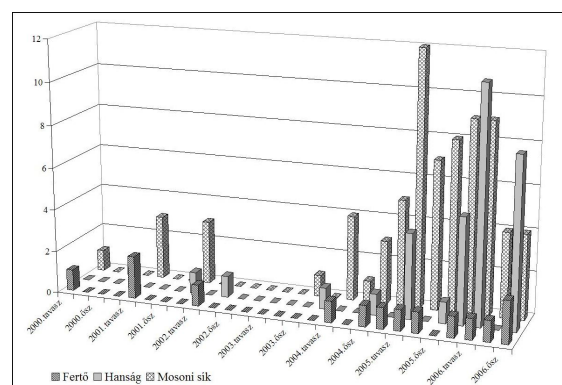
2005-től kezdődően alkalmazzuk a Mosoni-síkságon a téli vonalas felmérést, melynek során egy előre meghatározott útvonal mentén haladva jegyzük fel minden látott ragadozófajt. Ez a módszer inkább a gyakori telelő fajok (egerészölyv, kékes rétihéja) állományfelmérésére alkalmas, de ennek során is gyakran figyelünk meg parlagi sást.

4. Eredmények

Kezdetben a téli szinkronszámlálásokon jelent meg egy, legfeljebb két fiatal egyed a Mosoni-síkságon, esetenként a Dél-Hanságban. Az évek múlásával a téli megfigyelések mellett egyre több tavaszi, majd nyári adat is volt, gyakrabban figyeltünk meg egyszerre több madarat, és az egyedek kora is szélesebb skálán változott (1. és 2. ábra).

1. ábra – A megfigyelt parlagi sasok koreloszlása

2. ábra – A megfigyelt parlagi sasok számának alakulása a Kisalföld nyugati területein

A fenti előzmények után 2004 decemberében Hegyeshalom térségében egy frissen tárcsázott ugaron nyolc rétis mellett hét különböző korú parlagi sást figyeltünk meg. A rá következő januárban, a téli szinkron számláláskor két subadult tollazatú példány tartósan együtt mozgott egy erdősáv fölött, ahol aztán februárban fel is fedeztük fészkiüket. A tojó nagy vállfoltokkal rendelkező subadult (Forsman, 1999 alapján 5. tollruhás), a hím szinte vállfolt nélküli, valamivel világosabb (4. tollruhás) egyed volt (érdekességképpen említem, hogy a hím madár mindkét lábán béklyóhoz hasonló idegen tárgy volt, ez láthatóan nem befolyásolta élettevékenységében, viszont általa könnyen be lehetett azonosítani). 2005. március 20-án már kotlottak, és május 5-én már látszottak a fiókák. A parlagis LIFE Program keretében mindkét fiatal madarat a kirepülés előtt színes gyűrűvel, egyiküket pedig rádiótelemetriás készülékkel is felszereltük. Önállóvá válásuk után – szeptember-október elmúltával – a műholdas adó segítségével jól nyomon lehetett követni a fiatal madár telelését, kóborlását, melynek során előbb a Kis-Balaton környékén, majd Belső-Somogyban tartózkodott, tavasszal pedig – a kikelés helyének

érintésével – Ausztrián át Észak-Németországig jutott (az adatokat kezelő Kovács A. szóbeli közlése alapján). A madár földi rádióadóval is el volt látva, a vevőkészülékkel azonban nemcsak ezt a példányt, hanem egy 2004-ben Heves megyében jelölt fiatal parlagi sast is bemértünk, amely a nyár folyamán huzamosabb ideig itt tartózkodott, majd visszatért származási helyére, ahol szintén bemérték.

A szülőmadarak az egész telet a fészkelőhely közelében töltötték, ahol 2006 februárban egy új fészket raktak. A március 15-i tojásrakás után április 28-án kelt egy fióka, amely június utolsó vagy július első napjaiban sikeresen kirepült. Mivel szintén színes gyűrűt kapott, azért a következő hetekben nyomon követhettük, amint a fészkelőhely közelében tartózkodott – utolsó megfigyelése 2006. július 15-én volt.

Megjegyzendő még, hogy Mosoni síkságon történő megtelepedés után a kóborló fiatal egyedek száma lecsökkent a fészkelőhely környékén. Több alkalommal megfigyeltük a revírt védő öreg madarakat, amint ivaréretlen fajtársaikkal verekedtek.

Költési időben egyre gyakrabban jelent meg a faj az elmúlt években a Kisalföld több pontján. Leggyakoribb a Mosoni-síkság déli felén, a Dél-Hanságban, de újabban a Fertő térségében is (2. ábra). Ugyanaz a folyamat figyelhető meg az adatok szaporodásában, amit az osztrák kollégák is kimutattak: először az áttelelő fiatalok jelennek meg, számuk és koruk évről évre nő, majd gyakorivá válnak a tavaszi, később a nyári megfigyelések, mígnem a faj állandóvá válik a területen, és ekkor már számítani lehet a költésére (Ranner, 2006).

5. Összefoglalás

A parlagi sas a Mosoni síkságon, de az egész Kisalföldön is csak szórányos téli vendég volt az ezredfordulóig. A nyugat-szlovákiai állomány erősödésével egyre gyakrabban jelent meg a Kis-Kárpátokat körülvevő sík területeken, kezdetben a cseh–szlovák–osztrák határvidéken, majd a magyar határ közvetlen közelében is. A 2000 óta tartó téli szinkronmegfigyelések adatai alapján követhető, hogyan vált egyre gyakoribbá a faj a területen, mígnem 2005-ben egy pár költésbe kezdett. A megfigyelések azóta is egyre szaporodnak, most már a Mosoni-síkságtól délebbre elhelyezkedő területeken is megjelent.

6. Summary

Imperial Eagle was only a sporadic winter visitor on the Mosoni Plain or even in the Kisalföld (Little Hungarian Plain) until the millennium. Since then, it's been occurring more frequently on the plains south of the Lower Carpathians due to population growth in western Slovakia. It initially appeared at the three-border region of Austria, Czech Republic and Slovakia but since 2000 it became more abundant on the Mosoni Plain and the first nesting was recorded in 2005. The observations are now becoming more frequent here and it even appeared south of the Mosoni Plain.

7. Irodalom

Forsman, D. (1999): The Raptors of Europe and the Middle East. T & AD Poyser, London.

Haraszthy L. (2000): Parlagi sas *Aquila heliaca*. In: **Haraszthy L.** (szerk.): Magyarország madarai. Mezőgazda Kiadó, Budapest.

Ranner A. (2006): Die aktuelle Situation des Kaiseradlers (*Aquila heliaca*) in Österreich. In: **Gamauf, A. & Berg, H.-M.** (Hrsg.): Greifvögel & Eulen in Österreich. Naturhistorisches Museum, Wien. 27–35.